

François Lenormant

MAGIA LA CALDEENI

Practicile religioase și ritualurile magice
ale popoarelor antice dintre
Tigru și Eufrat

Cuvânt-înainte:
CONSTANTIN DANIEL

Traducere din limba franceză și anexe:
GABRIEL AVRAM

EDITURA HERALD
București

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE	7
PREFAȚĂ	21

CAPITOLUL I

Magia și vrăjitoria la Caldeeni	25
---------------------------------	----

Primul document despre magia caldeeană. Bogăția demonologiei caldeene. Demoni, genii, spectre, fantome, vampiri. Groaza de demoni în care trăiau popoarele în Antichitate. Distincția între magia albă și magia neagră, între magia favorabilă și vrăjitorie.

CAPITOLUL II

Magia egipteană și magia caldeeană	83
------------------------------------	----

Diferitele tipuri de magie. Egiptul și Caldeea sunt locurile de origine ale magiei. Raportul magiei egiptene cu doctrinele escatologice. Diferențele esențiale dintre magia egipteană și magia caldeeană.

CAPITOLUL III

Religia caldeo-babiloniană și doctrinele sale	119
---	-----

Religia oficială a Caldeei și Babilonului în sistemul său definitiv. Acest sistem religios înalt este opera unei mari reforme religioase, analoagă celei a brahmanismului.

CAPITOLUL IV

Sistemul religios al cărților magice din Akkad 139

Cărțile magice din Akkad nu au la bază religia caldeo-babiloniană. Religia din Akkad este o religie a spiritelor elementare. Zeii și spiritele la popoarele turaniene.

ANEXĂ 193

Mesopotamia. Scurtă cronologie 195

Notă despre autor 201

Bibliografie selectivă 205

Index mitologic 209

Cuvânt-înainte

Vechii locuitori ai Mesopotamiei nu-și puteau explica altfel apariția bolilor, dar și a tuturor nenorocirilor, decât prin influența demonilor care îi iau pe oameni în posesiunea lor, îi spurcă și îi îmbolnăvesc. Oamenii din acea epocă își trăiau întreaga viață sub apăsarea acestei teribile amenințări, întrucât se credea că lumea întreagă e plină de astfel de demoni răi, că influența lor se putea înlătura cu greu, iar izgonirea lor nu se putea realiza decât prin magie.

Însă arta izgonirii demonilor a constituit în toată Antichitatea nu o superstiție absurdă a oamenilor incuți, ci dimpotrivă, era considerată o știință supremă și tocmai caldeeni, cum erau numiți preoții babilonieni după originea țării din care veneau, erau cei care cunoșteau tehnicile de exorcizare a acestor demoni. Chiar în vremea regelui Gudea activitatea acestor vrăjitori se răspândise într-atât încât acest cârmuitor a trebuit să-i gonească din orașul său pe magicieni. Lucrul nu i-a reușit lui Gudea, și vrăjitorii s-au răspândit în decursul veacurilor în toate ținuturile Mesopotamiei. În secolul al XIII-lea î.e.n. faima artei lor se răspândise atât de mult, încât ajunsese până în țara hitiților, de unde regele hitit Muwattali îi cere regelui din Babilon să-i trimită un vrăjitor care, venind, a și murit în țara lui Hatti. Dar și Isaia adresează imprecățiile sale Babilonului pentru vrăjitorii săi:

„Întru fărădelegile tale tu nădăjduiai și ziceai: «Nimeni nu mă vede!» Înțelepciunea ta și știința ta te-au rătăcit, astfel că ziceai în inima ta: «Eu și nimeni alta ca mine». Drept aceea va veni peste tine o nenorocire pe care tu nu vei ști să o înlături cu fermecătoria ta, și te va copleși prăpădul pe care tu nu vei putea să-l ispășești... Păstrează pentru tine fermecătoriile tale și vrăjitoriile cu care te-ai trudit din tinerețe, poate îți vor sluji și aprigă te va face. Tu te-ai oboșit întrebându-i pe atâția sfătuitori! Să iasă la iveală și să te izbăvească aceia care împart cerul și privitorii cei de stele care în fiecare lună nouă spun ce se va întâmpla.”¹

În fine, chiar în Imperiul Roman caldeenii – adică preoții vrăjitori babilonieni – aveau o mare influență, cu toate că oamenii învățați arătau cât de deșarte și de inepte erau acțiunile lor (*Cicero, De divin.* II 42 sq.). Pedepsiți în mod sever la Roma de către guvernele imperiale, erau apoi imediat rechemați, dându-li-se înapoi tot ce li se confiscase (*Tacitus, Historiae*, I, 22).

Ființele în jurul cărora se învârtea întreaga știință a magiei erau demonii, care, după concepțiile mesopotamiene vechi, se aflau la originea tuturor nenorocirilor de pe pământ: boală, suferință, nevoi. Iar demonii aveau o putere atât de mare, încât puteau să-i supună nu numai pe oameni, ci și pe zei. Unii dintre acești demoni erau, de fapt, zei inferiori, pe care stăpânul cerului Anu, zeu ostil oamenilor, i-a făurit, iar alți demoni își aveau originea în lumea de jos, alții nu erau altceva decât sufletele celor răposați. Însă, în acțiunile lor împotriva oamenilor, demonii se asemănau mult între ei. Cu mare ușurință acești demoni le aduceau oamenilor boli

¹ *Isaia*, XLVTI, 10–13.

grele, nebulie în primul rând, dureri de cap și maladii de tot felul, apoi le distrugau viața de familie. Nici animalele nu erau lăsate în pace de demoni, căci ei omorau vitele în staul și vâneau păsările în cuibul lor. Demonii sălășluiesc în locuri pustii, în morminte, în mine și în deșerturi. Își petrec existența mai cu seamă în timpul nopții, dar nimic nu le stă în cale: niciun zid nu este prea înalt pentru ei, nicio crăpătură prea strâmtă, ei pătrund pretutindeni spre a-și împlini răutățile și a-i chinui pe oameni.

Asiro-babilonienii cunoșteau după nume un număr însemnat de demoni, dar, după funcțiile lor, nu puteau fi deosebiți cu certitudine. De obicei demonii umblau în cete de câte șapte (7 fiind număr sacru prin excelență la semiți). Alteori sunt numiți copii ai zeului Anu, dar acești demoni primesc nume diferite: *Utukku* cei răi, demonii *Alu* cei răi, demonii *Gallu* cei răi sau demonii *Labartu*. De acești demoni trebuie deosebit *Asakku* cel rău, care provoacă boli dureroase și mai ales dă dureri de cap. *Namtaru* cel rău este propriu-zis un trimis al reginei lumii de jos, iar unul dintre cei șapte demoni provoacă o boală a gâtului (difterie, amigdalită acută?). *Utukku* cel rău, demon care este unul dintre cei șapte, este originar duhului unui defunct. El se ridică asemeni unui vânt și omoară în pustiu. Demonul *Alu* cel rău nu are nici gură, nici buze, nici urechi și se ascunde prin găuri și scorbururi, iar noaptea aleargă ca o vulpe pe străzile orașelor. Apoi intră în casele oamenilor și le fură celor osteniți somnul, se apropie de pieptul bolnavilor. Demonul *Etimmu* cel rău este și el duhul unui om mort care nu a fost îngropat cum se cuvine și nu i s-au făcut riturile de înmormântare potrivite. De aceea el revine în lumea de sus și pune stăpânire asupra oamenilor, lovind îndeosebi jumătatea de jos a trupului. Demonul rău

Gallu nu are un sex precis și se plimbă noaptea pe străzi pentru a se apropia de oameni și a le face necazuri. Zeul cel rău este un demon potrivnic zeului bun apărător al omului, și atacă mai ales picioarele oamenilor. Triada *Labartu*, *Labașu* și *Ahhazu* era formată din niște demoni răufăcători foarte primejdioși. Primul, *Labartu*, ucidea copii mici, *Labașu* provoca frigurile (malaria) și ultimul producea gălbinarea (hepatita acută).

O a doua triadă de demoni era alcătuită din *Lilu*, *Lilith* și slujnica lui *Lilu*. *Lilith* este cunoscut din scrierile sacre ale iudeilor (*Isaia*, XXXIV, 14), iar în scrierile rabinice se întâlnesc adesea povestiri despre acest demon (cf. tratatului talmudic B. Erubin, 100 b; și B. Sabbath, 151 b). În afară de aceștia există alți demoni răi, de pildă cei 14 însoțitori ai zeului Nergal – care dau de obicei boli felurite –, apoi demonul vântului de sud-est *Pazuzu*. Diferite boli ale oamenilor sunt personificate și considerate ca demoni precum: *Antasubba* (hernie), *Lugal-urra* (demon al izbiturii), *Su-dingirra* (în sumeriană: mână a zeului), *Su-Ninni* (mână a zeiței). La fel acționează deochiul, scuipatul, atingerea cu degetul rău sau adierea vântului rău.

Pe de altă parte, bărbații și femeile care se pricepeau la vrăji nu le foloseau pentru binele, ci pentru nenorocirea oamenilor (este așa-zisa distincție între magia neagră malefică și magia albă benefică din Evul Mediu european). Aceste persoane erau vrăjitoare și vrăjitori, iar acțiunile lor nu se deosebeau de acelea ale demonilor, provocând tot atâta rău. Ca și demonii, vrăjitorii, și mai ales vrăjitoarele furau saliva oamenilor, stricau mâncărurile și băuturile, îi posedau pe bieții muritori îmbolnăvind-i de diferite boli,

apoi le tulburau viața de familie făcând să se certe între ele rudele apropiate.

Preoții acționează împotriva vrăjitorilor, ca și împotriva demonilor prin descântece și dezlegări, și deseori aceștia erau arși în efegie, ba chiar în natură. După *Codul lui Hammurabi* (cap. 2), cel acuzat de vrăjitorie trebuia să se supună unei ordalii:

„Dacă cineva l-a acuzat pe un altul de vrăjitorie, dar n-a putut dovedi, atunci cel învinovățit de vrăjitorie să meargă la un râu și să se arunce în el. Dacă râul l-a înecat, atunci acuzatorul să-i ia casa. Dacă râul a arătat că acuzatul este nevinovat, lăsându-l teafăr, atunci acuzatorul de vrăjitorie să fie dat morții, iar acela care s-a aruncat în râu să ia averea acuzatorului”.

Același lucru e prescris de vechiul cod de legi asiriene. Acțiunile demonilor răi erau oprite și înăbușite de influența spiritelor bune. Acestea (în număr de șapte) erau chemate să lupte împotriva demonilor *Vtukku* și *Alu*. Tot un demon benefic este *Udug* cel bun care merge înaintea regelui păzindu-l. Apoi zeul în chip de taur *Lamassu* coboară din cer spre a-i ajuta pe oameni. Omul are însă ca apărător împotriva demonilor răi un zeu sau o zeiță care îl veghează.

Potrivit concepțiilor asiro-babiloniene demonii aveau chipuri bine caracterizate. De obicei sunt reprezentați ca făpturi fabuloase cu trupuri omenеști și capete schimonosite de animale. Astfel cei șapte demoni de pe un relief numit „al lui *Labartu*” au un corp uman cu capul unei pantere, unui leu, unui câine, unui berbec, unui țap, unei păsări răpitoare și al unui șarpe, iar acest relief îi reprezintă fie pe demoni, fie pe preoți cu măști și chipuri de demoni. Demonul-femeie *Labartu* are un corp feminin, un cap de leu și picioare de

pasăre răpitoare. În mâini ține doi șerpi, și la sânii ei sug un câine și un porc, el însuși îngenunchează pe un măgar care stă pe o luntre. Demonul *Pazuzu* se ia la întrecere cu toate vânturile, pustiește munții, stârnirea lui este de temut, căci pătrunde ca o furtună pretutindeni.

Unele figuri de demoni au un caracter apotropaic, și cele mai cunoscute sunt omuleții *Papsukall* care păzesc intrarea caselor, dar și taurii și leii cu figuri omenești sau nu, apoi berbecii sălbatici, scorpionii, oamenii-pește, capra-pește, demonii alcătuiți dintr-o combinație de leu și de vultur sau cu capete de câini și cu aripi, păsările răpitoare și șerpii, mai rar păsările răpitoare. Genii înaripate – cu capete de oameni sau de vulturi, în parte având măști de pește peste ei, care aduc razele soarelui pe frunze de palmier stilizate, cum întâlnim pe pereții palatelor asiriene – sunt chipuri ale celor șapte înțelepți din Babilon sau personificări ale vânturilor cele bune.

Împotriva demonilor răi se ridică la luptă zeii. Cu cât sunt mai puternici, cu atât pot să-i înfrângă mai ușor. Se invocă în general împotriva demonilor: „cei 50 de zei mari, cei 7 zei ai destinului, cei 300 de zei Anunnaki ai Cerului, și cei 600 de Anunnaki ai pământului”. Sau, spre a nu trece pe nimeni cu vederea, se spunea: „zeii și zeițele câte sunt”. Aceleași puteri ca și zeii autohtoni le aveau și zeii străini, de pildă zeii kasiți și cei elamiți, stelele, semnele zodiacului și templele.

Chiar dacă zeii în totalitatea lor îi pot ajuta pe oameni și izgoni pe demoni, nu toți zeii aveau milă de omul suferind. Mai exact cei mai mari și mai puternici dintre zei, Anu și Enlil, erau mai totdeauna gata să îi chinuiască pe muritori, să le facă rău și să îi supere.

Prefață

Istoria anumitor credințe și superstiții constituie unul dintre capitoarele cele mai stranii, dar nu mai puțin importante ale istoriei spiritului uman și ale evoluției acestuia. Oricât de fanteziste ar fi fost reveriile magiei și ale astrologiei, oricât de departe suntem noi acum, datorită progresului științelor, de ideile pe care le-au inspirat, aceste concepții au exercitat asupra oamenilor, vreme de multe secole și până într-o epocă destul de apropiată de a noastră, o influență prea adâncă și decisivă pentru a fi neglijate de cel care încearcă să delimiteze etapele intelectuale de evoluție a umanității. Chiar secolele cele mai luminate ale Antichității au contribuit din plin la prestigiul științelor oculte. Imperiul științelor oculte, rezultat direct al superstițiilor păgâne, a supraviețuit triumfului creștinismului, a fost atotputernic în vremea Evului Mediu și abia știința modernă a pus capăt erorilor profesate de ocultism. O expresie a gândirii care a dominat atâta vreme spiritele, până și pe cele mai nobile și mai perspicace, de care nu a scăpat nici filosofia, căreia, în anumite epoci, la neoplatonicienii Școlii din Alexandria, de pildă, i s-a acordat întâietate printre speculații, nu poate fi exclusă repede și cu dispreț din tabloul evoluției generale a ideilor. Magia trebuie studiată cu mare atenție, trebuie să i se afle cauzele, să i se urmărească cronologic formele succesive de manifestare și să se determine deopotrivă influența pe care credințele

religioase ale diferitelor popoare, în diferitele lor etape de evoluție, le-au avut asupra acestei arte, dar și influența pe care magia, la rândul ei, a exercitat-o asupra acelorasi credințe. Alte cercetări ar trebui să determine – și aici avem fără îndoială de-a face cu una dintre fațetele cele mai curioase ale istoriei științelor oculte – care este cantitatea de fapte reale prost explicate și a cunoștințelor fizice menținute încă în starea de arcan, de secrete oculte. În ceea ce ne privește, ambiția noastră este doar aceea de scruta originile magiei într-unul dintre cele mai străvechi cămine ale sale și de a trasa jaloanele a ceea ce reprezenta magia în Caldeea.

Mărturiile unanime ale Antichității grecești și latine, precum și tradițiile evreiești și arabe desemnează Caldeea și Egiptul ca fiind cele două leagăne ale magiei și astrologiei constituite ca științe, cu reguli fixe, raționale și formulate sistematic, așa cum s-au substituit acestea, începând dintr-o anumită epocă, practicilor mai puțin rafinate și poate mai puțin savante ale goeției și divinației primitive. Dar ceea ce scriitorii clasici sau Cărțile sfinte relatează despre științele oculte din cele două ținuturi atât de străvechi sunt informații vagi și susceptibile de îndoială. Nu știm în ce măsură existau deosebiri între acestea sau în ce măsură existau trăsături proprii care distingeau magia și astrologia egiptenilor de cele ale caldeenilor și babilonienilor. În ceea ce privește relatările scriitorilor orientali ai Evului Mediu, aceștia și-au împănat scrierile cu atât de multe elemente fantastice, încât spiritul critic și caracterul de autenticitate lipsesc în mare măsură, astfel încât cercetarea științifică nu le poate acorda prea multă încredere.

Dar descifrarea hieroglifelor egiptene și a scrierilor cu-neiforme din bazinul Tigrului și Eufratului, aceste două

cuceriri ale geniului științific al secolului al XIX-lea, ne oferă astăzi pentru lămurirea unei asemenea dificile probleme un ajutor excelent care înainte era de neconceput. Doar folosindu-ne de sursele originale putem de acum încolo să cercetăm temeinic științele oculte din Egipt și Caldeea. Vestigiile destul de numeroase ale grimoarelor magice și ale tăblițelor cu influențe astrale, care au supraviețuit ravagiilor vremii pe foi de papirus în Egipt sau pe tăblițe de lut ars (*coctilibus laterculis*, cum spunea Pliniu), în Caldeea și Asiria, pot fi interpretate cu certitudine prin metodele filologiei moderne. Acestea le pot revela în mod direct cercetătorilor în ce constau doctrinele și „secretele” celor pe care astrologii și magicienii din Grecia și Roma îi recunoșteau a fi maeștrii lor.

În ultimii ani au fost consacrate mai multe lucrări importante documentelor care se referă la magia egipteană. Vicontele de Rougé ne-a oferit explicația tabelelor cu influența stelelor, trasate pe pereții mormintelor regale din Teba. În schimb, aproape că nu s-a aplecat încă nimeni asupra cercetării documentelor care se referă la magia și astrologia caldeenilor, arte adoptate în mod docil de către asirieni, ca de altfel toate învățăturile de tip sacerdotal din Caldeea și Babilon. Lucrul ține fără îndoială de faptul că știința asiologiei a luat naștere ulterior celei a egiptologiei. În concluzie, nu a fost vreme să se parcurgă întregul fond existent, cea mai mare parte a textelor care își așteaptă de la această știință interpretarea rămânând încă inedite. Noi dorim să umplem lacuna pe care tocmai am semnalat-o; vom încerca să facem cunoscute și să caracterizăm, cu ajutorul documentelor care, în majoritate, nu au fost încă traduse, ceea ce magia caldeeană a fost odinioară, procedeele și doctrinele sale. Vom încerca să comparăm magia caldeeană cu magia Egiptului antic,

pentru a demonstra atât care sunt diferențele între acestea, cât și faptul că punctul de plecare al magiei caldeene era cu totul altul. Analizând apoi credințele religioase specifice care au servit drept fundament magiei caldeene, vom încerca să vedem care a fost originea acesteia, ce element etnic a implantat-o pe malurile Eufratului și Tigrului.

Într-o altă lucrare, al cărei material documentar este deja adunat în mare parte, vom studia aspecte legate de astrologie și de arta divinației la caldeeni; vom vorbi despre sistemul și originea acestor pretense științe ce constituiau gloria școlilor sacerdotale, cât și despre cunoștințele reale de astronomie pe care Babilonia și Caldeea le-au lăsat moștenire lumii.

CAPITOLUL I

Magia și vrăjitoria la caldeeni

I

Ne putem face o idee destul de edificatoare despre magia invocatoare a caldeenilor, despre procedeele și principalele ei domenii de aplicare, apelând la un document publicat în facsimil, în 1866, în volumul II al unei lucrări referitoare la inscripțiile cuneiforme din Asia¹. Este vorba despre o tabletă de format mare, provenind din biblioteca palatului regal din Ninive, care conține o suită de douăzeci și opt de formule de incantații, din păcate distruse în mare parte, folosite pentru alungarea tuturor relelor, formule pentru îndepărtarea spiritelor malefice, pentru apărarea contra efectelor vrăjitoriilor, contra bolilor și a principalelor nenorociri care îl pot lovi pe om în timpul vieții sale de zi cu zi. Totul alcătuiește o lungă litanie divizată în paragrafe, care sfârșesc fiecare prin aceeași invocație sacramentală. Se pare că, ținând cont de concluzie, nu trebuia detașată vreo formulă sau alta pentru o anumită ocazie, ci recitată întreaga litanie, pentru a se pune la adăpost de toate influențele nefaste conținute și prevăzute aici.

¹ Sir Henry Rawlinson / Fr. Norris, *Cuneiform inscriptions of Asia*, 1866, pp. 17 și 18.

Acest document, ca de altfel toate celelalte scrieri magice provenind din Asiria și Caldeea, este redactat în limba akkadiană, adică în limba turaniană, înrudită cu idiomurile finice și tătare vorbite de populațiile primitive ce locuiau în câmpiile mlăștinoase ale Eufratului de Jos. O traducere asiriană amplasată alături însoțește vechiul text akkadian. De multă vreme deja, de când Asurbanipal, regele Asiriei, în secolul al VII-lea î.e.n., a dat ordin să se facă această copie ce ne-a parvenit, nimeni nu mai înțelegea documente de acest gen decât prin intermediul traducerii asiriene, limbă de dată mai recentă decât akkadiana. Akkadiana devenise o limbă moartă, însă incantațiilor concepute în această limbă li se atribuia o putere misterioasă cu atât mai mare cu cât deveniseră, odată cu trecerea timpului, un soi de grimoar¹ de neînțeles.

Pentru a ne transpune în mijlocul acestei lumii stranii, voi reda alăturat, în întregime, formulele de pe această tăbliță akkadiană, cel puțin pe cele interpretabile (căci sunt și unele care refuză orice explicație), și îmi voi însoți traducerea cu scurte note.²

¹ *Grimoire*: carte de incantații și rețete magice. (N. tr.)

² Am fost precedat în acest demers de Julius Oppert, cu care sunt de acord în majoritatea cazurilor. Cu toate acestea, cei care vor dori să compare traducerile noastre vor descoperi câteva divergențe; dar acestea țin mai toate de faptul că savantul profesor de la Collège de France a tradus din versiunea asiriană, în timp ce eu am tradus de pe textul original akkadian. Or versiunea asiriană este departe de a fi întotdeauna literală – după cum ne putem bine da seama –, întrucât am notat toate pasajele în care se îndepărtează de redactarea primară. Textul akkadian pare a fi decupat în versete ritmate, fiecare alcătuit din un rând distinct pe tăblița în cauză; am avut grijă să marchez diviziunile.

INCANTAȚIE

„I. Zeul cel rău, demonul cel rău, demonul deșertului, demonul muntelui, demonul mării, demonul mlaștinii, geniul cel rău, *uruku*¹ cel uriaș, vântul rău prin sine, demonul cel rău care pune stăpânire pe trup, care agită trupul,

Duh al cerului, amintește-ți de toate acestea!
Duh al pământului, amintește-ți de toate acestea!

II. Demonul care pune stăpânire pe om, demonul care îl ia în stăpânire pe om², duhul *gigim* care produce răul, operă a unui demon rău,

Duh al cerului, amintește-ți de toate acestea!
Duh al pământului, amintește-ți de toate acestea!

III. Prostituata sacră cu sufletul întinat care își părăsește locul unde se prostituează, prostituata zeului Anna³ care nu-și mai împlinește slujba, seara, la începutul lunii incomplete, hierodula care greșește neducându-se la locul ei de muncă, care nu-și mai însemnează sânii, care nu-și mai... mâna sa, care nu mai cântă din instrumentul ei, completând...⁴

¹ Vom arăta ceva mai încolo semnificația numelor diferitelor clase de demoni.

² Versiunea asiriană, „demonul posesor care pune stăpânire pe om”.

³ Numele akkadian al zeului care se numește în asiriană Anu și Oanes la scriitorii greci.

⁴ Am explicat deja de mai multe ori monstruoasele aberații ale spiritului credincioșilor păgâni care au dat naștere, în religiile Asiei îndepărtate, ritului infam *quedeschim* și *quedeschoth*; nu voi mai insista deci asupra acestui subiect. Este suficient să amintesc faptul că formula noastră magică va deveni de aici încolo unul dintre textele cele mai importante în acest domeniu.